Náučný chodník Serpentíny Urpín

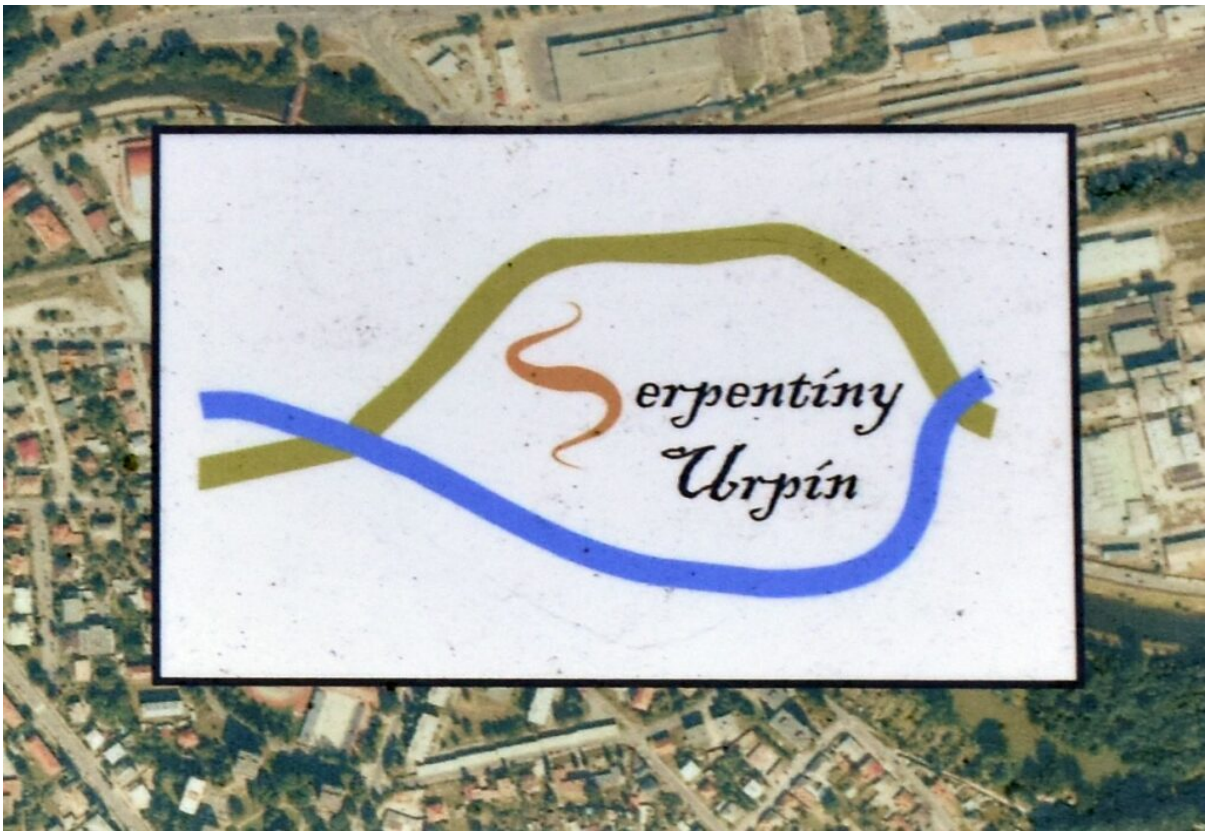

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Banská Bystrica
Geomorfologická jednotka:	Zvolenská kotlina
Geologická jednotka:	neogénna panva
Chránené územie:	prírodná rezervácia Urpínska lesostep
Prístup:	vlak Banská Bystrica-mesto / MHD Banská Bystrica, Národná a pešo 150 m cez Hron
Východisko:	železničná zastávka Banská Bystrica-mesto
Trasa:	Banská Bystrica: žel. zastávka Banská Bystrica-mesto (ul. Pod Urpínom) – severným a západným svahom Urpína (serpentíny) – prírodná rezervácia Urpínska lesostep – Vartovka – turistické rázcestie Žltý piesok (Hviezdoslavova ul.)
Dĺžka, prevýšenie:	3,6 km, prevýšenie 175 m
Čas prechodu:	2 h
Počet zastávok:	13
Náročnosť:	nenáročná až stredne náročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, ochranárske, environmentálne

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný (v zimnom období neudržiavaný)

Nadväznosť na turistickú značku: Trasa je sčasti súbežná so žltou turistickou značkou, resp. miestnym značením.

Rok otvorenia: 2014

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave (2021).

Textový sprievodca: nie je; na stránke tvorcu, Mestských lesov Banská Bystrica, s. r. o., sú voľne dostupné obrázky informačných panelov > .PDF

Kontakt: Mestský úrad Banská Bystrica, Československej armády 1141/26, 974 01 Banská Bystrica, tel. 048/4330 322; Mestské lesy Banská Bystrica, s. r. o., Dolný Harmanec č. 51, 976 03 Dolný Harmanec, tel. 0911 463 886

Poznámky: (1) Vo východisku trasy je lavička z kmeňa 120-ročného duba a na zastávke 11 rez kmeňa smreka obyčajného s vekom 282 rokov. (2) Dobre možno chodník doplniť blízkym lesnícko-rybárskym náučným chodníkom Pod Rybou.

Využiteľnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie, a to najmä pre žiakov základných škôl na výučbu prírodovedy či environmentálnu výchovu.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Banská Bystrica. Krajské mesto na strednom Slovensku v severozápadnej časti Zvolenskej kotliny pod svahmi Starohorských vrchov a Kremnických vrchov na križovatke ciest Pohroním a do Liptova či Turca. Vyvinulo sa pri minerálnych zdrojoch – meď v jej okolí objavili už v eneolite. Prvá písomná zmienka pochádza z roku 1255, keď získala – ako slobodné kráľovské mesto – výsady pre ťažbu kovov (striebro, neskôr meď), obchod a remeslá. V 14. – 16. storočí mala monopol na európskych trhoch v obchode s meďou, ktorá sa tu ťažila najmä v oblasti Špaňej Doliny a Starých Hôr. Po vyčerpaní jej zásob sa výroba preorientovala na spracovanie dreva a výrobu papiera, v 18. storočí vznikli manufaktúry (súkenka, papiereň), ďalší rozvoj nastal priemyselnou revolúciou v druhej polovici 19. storočia. V tej dobe tu pôsobili početní slovenskí vzdelanci a umelci (Štefan Moyzes, Karol Kuzmány, Terézia Vansová, Ján Botto, Ján Levoslav Bella, Jozef Božetech Klemens, Dominik Skutecký a i.). Stredoveké centrum mesta je mestskou pamiatkovou rezerváciou. Nad námestím sa na vyvýšenine rozkladá **mestský hrad** – opevnený súbor cirkevných i svetských stavieb. V roku 1944 sa v meste vytvoril vojenský orgán pre prípravu Slovenského národného povstania, ktorého veliteľ, pplk. Ján Golian, po vstupe nemeckých vojsk na územie Slovenska vydal 29. augusta 1944 armáde rozkaz postaviť sa im na odpor. Protifašistický prevrat dovŕšili na druhý deň vstupom do mesta partizánske brigády, kedy zároveň začal činnosť Slobodný slovenský vysielač a Banská Bystrica stala politickým, vojenským a administratívnym centrom povstaleckého Slovenska do jeho obsadenia fašistami 27. októbra 1944. Udalosti pripomína národná kultúrna pamiatka Pamätné budovy SNP v Banskej Bystrici, z ktorých dominantou je monumentálny **Pamätník SNP v Banskej Bystrici** s múzeom – dielo architekta Dušana Kuzmu a sochára Jozefa Jankoviča z roku 1969.

Urpín (510 m n. m.). Vrch so strmými svahmi nad riekou Hron na severozápadnom okraji Bystrickej vrchoviny, geomorfologického podcelku Zvolenskej kotliny, južne od centra Banskej Bystrice. Geologickú stavbu reprezentujú horniny krížňanského – jurské ružové vápence a kriedové prevrásnené slienité vápence a slienité bridlice – a chočského príkrovu – ostrohranne sa rozpadajúce

triasové dolomity, ktoré tvoria vrchol a južnú časť masívu. V jeho južnej časti na vrchu Vartovka (569 m n. m.) bola v čase tureckých nájazdov v roku 1584 v rámci varovného systému pozorovacích veží na juhu Slovenska medzi Levicami a Divínom vybudovaná strážna veža – **vartovka** –, ktorú v 50. rokoch 20. storočia prebudovali na krajskú ľudovú **hvezdáreň**, dnes súčasť Krajskej hvezdárne a planetária Maximiliána Hella v Žiari nad Hronom. V severovýchodnom svahu Urpína sa nachádza **kostolík Povýšenia sv. Kríža** z roku 1713, ku ktorému vedie **kalvária** s históriou siahajúcou do roku 1689 **Urpínskou alejou** sedemdesiatich šiestich 200 – 300-ročných, od roku 1983 chránených stromov (prevažne lipa veľkolistá, ale i pagaštan konský, javor poľný, agát biely). Na viacerých miestach zalesnených svahov sú vyhliadky. Vrch Urpín dal meno „Mestu pod Urpínom“ aj miestnym inštitúciám či produktom – folklórny súbor Urpín, pivo Urpiner…

Prírodná rezervácia Urpínska lesostep. Chránené územie v južnom prírodnom zázemí Banskej Bystrice vo Zvolenskej kotline vyhlásené v roku 1997 na ochranu lesostepi na časti juhozápadne orientovaného svahu Urpína (510 m n. m.) s výskytom veľkého množstva vzácnych druhov hmyzu a zachovalých biotopov rastlín.

Zvolenská kotlina. Pomerne veľká medzihorská zníženina podkovovitého pôdorysu v strede Slovenska medzi Banskou Bystricou, Zvolenom, Hriňovou, Hrochoťou, Ľubietovou a Hiadeľom, obrúbená na západe Kremnickými vrchmi, na juhu Javorím a Ostrôžkami, na východe Poľanou, Veporskými vrchmi, Horehronským podolím (s dotykom s Nízkymi Tatrami) a na severe Starohorskými vrchmi. Leží v nadmorských výškach 270 (Hron pod Zvolenom) – 851 m (Čierny diel východne od Poník). Jej formovanie silno ovplyvnili zlomy, tektonické pohyby a zložitá geologická stavba. V západnej časti, na silno tektonicky poklesávajúcej rozsiahlej kryhe zemskej kôry s mocnými akumuláciami neogénnych sedimentov je na širokej nive Hrona vplyvom jeho laterálnej erózie rovinný reliéf. Najmä pozdĺž Hrona je zachovaná sústava riečnych terás. Smerom k východu riečna rovina prechádza do pahorkatiny až vrchoviny s pomerne hustou sieťou dolín, ktoré vytvárajú nepravidelne usporiadané chrbty na mezozoických vápencoch (Ponický kras), neogénnych vulkanických horninách a rozsiahlych pleistocénnych náplavových kužeľoch (najmä Hučavy). V juhovýchodnej časti ostrov výrazných andezitových tvrdošov – Rohy – navzájom oddeľuje dielčie kotlinky pozdĺž Slatinky – Slatinskú a Detviansku. Severnou a južnou časťou kotliny preteká Hron, ďalšími tokmi sú napr. Bystrica, Slatina, Hučava, Zolná, Hutný potok. Na tektonické zlomy sa viažu vývery termálnych prameňov (Sliač, Kováčová) a minerálnych prameňov. Kotlina je zväčša odlesnená, členitejšie územie pokrývajú listnaté lesy so zastúpením najmä buka, hrabu, dubu a javora.

Názvy informačných panelov

1. Náučný chodník Serpentíny Urpín
2. Náš kamenný domov
3. Z lesa ku hviezdam. Vartovka
4. Štedrosť lesa
5. Lesné biotopy Urpínu
6. Vyhliadka
7. Vtáky a ich domčeky. Hmyz a jeho význam *(dva panely)*
8. Urpínska lesostep
9. Pohľady z Vartovky
10. Čo robí lesník
11. Spoznajte nás. Letokruhový historický kalendár roky 1731 – 2014 *(dva panely)*
12. Práca sa verejnosťou
13. Náučný chodník Serpentíny Urpín
























Co robí lesník




2











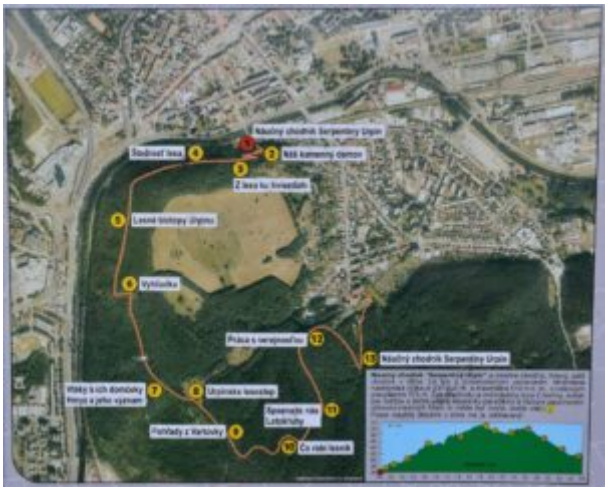
Náučný chodník Serpentíny Urpín
1
Stodnost lesa
4
2
Náš kamenný domov
3
Z lesa ku hviezdam
5
Lesné lichtopy Urpínu
6
Vyhliadka
Práca s nerejnosťou
12
13
Náučný chodník Serpentíny Urpín
Hlaky s ich domovky
Horca a jeho vyznam
7
8
Urpínska lesostep
Spoznajte rôle
Lotokruhy
11
Fuhľady z Varkovky
9
10
Čo rôle lesník

